

РЕЦЕНЗІЇ

https://doi.org/10.31516/2410-5325.073.18*

УДК 101.9(376)Сенека(049.32)

В. М. Шейко

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

СЕКРЕТИ КОНЦЕПЦІЙ — СЕНСУ І ЗМІСТУ ЖИТТЯ ТА ПОШУКІВ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

В. М. Шейко. Секрети концепцій — сенсу і змісту життя та пошуків його оптимізації

Рецензія на книгу: Луцій Анней Сенека о философии жизни: мысли, афоризмы / Сенека Луций Анней: вступительная статья. Составление текста: Н. В. Дьяченко. — Харьков: Издатель Александр Савчук, 2021. — 176 с.

V. Sheiko. Secrets of concepts — sense and essence of life and looking for the ways of its optimization

Book review: Lucius Annaeus Seneca about life philosophy: thoughts, aphorisms / Lucius Annaeus Seneca: introductory article. Compilation of the text: N. V. Diachenko. — Kharkiv: Publisher — Aleksandr Savchuk, 2021. — 176 pp.

Сьогодні, коли людство перетинає першу чверть ХХІ ст., коли гостро постають питання про подальшу долю людської спільноти, людської цивілізації, коли вирує навала цифрової інформації, коли технократичний інформаційний підхід до людського буття бере гору, вкрай актуальним є питання про сенс і зміст людського життя, про пошуки оптимальних засобів його сприйняття та його організації й побудови. Саме тому слід усіяко вітати появу нової роботи Миколи Дяченка, у якій зібрані думки та афоризми видатного давньоримського мислителя — Луція Аннея Сенеки (бл. 4 р. до н.е. — 65 р. н.е.). У ній ідеться: про людину, її життя, природу, Бога, про долю і волю до життя, про цінності життя й благополуччя, про час і термін життя, про сенс і сутність життя й смерті, про місце і роль філософії в житті людини тощо.

Слід зауважити, що спроба підготувати рецензію на означену працю наштовхнулася, і досить несподівано, на певні труднощі. Адже рецензоване видання, окрім безпосередніх думок і афоризмів Луція Аннея Сенеки, містить і доречні та оригінальні коментарі М. Дяченка, які займають майже третину друкованої площі видання. Однак, зважаючи на актуальність тематики рецензованого видання, наважусь, усе ж таки, прокоментувати основні імперативи і

концепції давньоримського мислителя та тлумачення автором названого видання. Мета подібної публікації зводиться до спроби привернути увагу читача до рецензованого видання, зважаючи на його актуальність на сучасному небосхилі світової інформаційно-цифрової цивілізації. Саме тому спробуємо нагадати основні постулати щойно виданої книги.

Постулат перший — про людину, її життя, природу і Бога. Слід погодитися з автором коментаря до цього роздуму, що головним на шляху аналізу подібних змістів постає основне питання — «Як і для чого жити?» (с. 8). І всю свою історію світові лідери релігії, учені намагались знайти відповідь на таке сакраментальне питання. М. Дяченко у зв'язку з цим аналізує різні напрями давньоримської філософії, детальніше розглядаючи концептуальні засади відомого римського представника стоїків — філософа-мораліста, драматурга, історика, оратора, державного діяча, дипломата, педагога, сенатора — Луція Аннея Сенеки. Особливо ґрунтовно М. Дяченко аналізує творчість філософа щодо його трактування проблеми «Людина-Природа-Бог», яка була однією з центральних у теоретичних пошуках давньогрецького стоїцизму. Саме стоїки стверджували, що «жити згідно з природою — означало жити розумно, а жити розумно — означало жити в злагоді з природою» (с. 13). Водночас, поряд із трактовкою понять «природа» і «Бог», стоїки приділяли пильну увагу поняттю «людина». Сам же Сенека розглядав «феномен людини не як існуючий “сам по собі”, а в нероздільному зв'язку його з природою» (с. 16). Людина має жити «за її законами, і це найрозумніше, що може робити людина» (с. 16). При цьому Бог і природа для Сенеки мають єдину суть — одне концептуальне трактування (с. 17). Згідно зі стоїками, — нагадує М. Дяченко, — людина, природа і Бог — ланки одного світового “ланцюга”, які являють собою “розумну сутність”» (с. 18). «Тому, — продовжує

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

обґрунтовано М. Дяченко, — людина як розумна істота мусить жити у злагоді з природою, добровільно підкорятися Богові і не нарікати на долю» (с. 18).

Другий розділ видання, яке рецензується, присвячено поняттям долі і волі до життя. І це не випадково. Адже проблема долі та її впливу на життя людини була однією з головних у філософії стоїків. Водночас Сенека у своїх творах закликає людину «Не бути рабом ні в обставин, ні в неминучості...» і робити все, щоби фортуна була безсилою перед людиною (с. 20).

Третій розділ присвячено цінностям життя і добродійству. Сутність подібного постулату базується на розумності життя, яке має протікати в злагоді з природою, і мета його — добродіяння та благодіяння «Розум і благо, — обґрунтовано стверджує М. Дяченко, — ось дві головні складові людського життя як розсудливої діяльності» (с. 22). Людина, яка володіє природним розумом, пізнає світ, водночас — і саму себе, живе в злагоді з природою, творить добро і є людиною добродіяльною. Саме в цьому Сенека вбачає найвище благо, яке є сутністю людського життя. «Найвище благо, — відзначав Сенека, — становить непереможність духу...». У цьому разі він наголошує, що людина, яка набула досвіду мудрості, має гуманно і виважено ставитися до свого оточення (с. 25).

Осмисленню часу і терміну життя присвячено четвертий розділ означеного видання. Як відомо, у цілісній картині світу, яка віддзеркалювалася у давньоримській філософії, стоїки, як і Сенека, розглядали категорію часу в нерозривному зв'язку з існуванням людини. «Таким чином, — пише М. Дяченко, — час — це термін існування явищ відносно тривалості людського життя, точніше міра зміни цієї діяльності» (с. 26). Водночас стоїки поділяли час на три складові — минуле, теперішнє і майбутнє. І минуле, і майбутнє становлять безкінечність, теперішнє ж має термін кінченості. Тобто людина може існувати лише в сьогоденні, у теперішньому часі — між двома «прірвами» — минулим і майбутнім. У цих умовах ще гостріше постає питання критерію мети життя людини. І в цих умовах людина має цінувати свій час, ставитися до нього «економно», як до вищої категорії людської цінності. Саме тому Сенека стверджував: «Вдивіться уважніше — адже найбільшу частину життя втрачаємо ми на дурні справи, чималу — на бездіяльність і все життя — не на ті справи, що треба» (с. 29). У стоїків, як і в Сенеки, ще одним імперативом ставлення людини до дефініції часу є тривалість його особистого життя. І філософ поміщає на перший план не

стільки тривалість людського життя, скільки якість його наповнення.

Наступний розділ видання присвячено сенсу та змісту життя і смерті. Саме в цих феноменах концентруються проблеми тривалості якісного наповнення буття окремої людини, як і соціуму загалом (с. 36). Для стоїків проблеми життя і смерті узгоджено співвідносяться з концепцією миру і людини. За думкою Сенеки, наше ставлення до категорій життя і смерті має бути виваженим, спокійним і раціональним. Слід раціонально й продуктивно проводити кожний час свого життя, цінуючи кожен його мить. Але не слід забувати, що життя людини наповнено великими випробуваннями, які потребують значних зусиль, які даровані йому природою. І мудрість життя, як стверджує Сенека, полягає в тому, щоби реалістично і раціонально використовувати й визнавати єдність життя та смерті.

І, нарешті, в останньому розділі йдеться про місце і роль філософії в житті людини. Сенека вважав, що ідеї філософії є тими ліками, які можуть допомогти вилікувати хворий дух людини. Адже філософія, за рішучим переконанням філософа, надає «уміння жити серед людей, доброзичливість і товариськість» (с. 48). Він уважав, що знання філософії є однією з умов набуття людиною мудрості як скарбниці людського духу.

Слід погодитися з М. Дяченко, що для людини сучасної цивілізації філософія стоїків актуальна і нині. «Сьогодні, — міркує М. Дяченко, — в умовах протиріч між суспільством і природою, які дедалі більше поглиблюються, безперервних кризових явищ усередині глобалізованого соціуму... людина прагне знайти засоби стабілізації свого духу» (с. 51, 52). І на цьому шляху кожному охочому може допомогти видання, яке рецензується.

Насамкінець зауважу, що наступні сторінки, присвячені цитуванню вибраних М. Дяченко думок і афоризмів видатного філософа, дозволяють переконатися, що вступна частина автора базується на фундаментальних знаннях давньоримської філософії і талановитих опусах її видатного представника — Луція Аннея Сенеки.

Переконаний, що для всіх, хто цікавиться філософією, культурологією, етикою, естетикою, історією і теорією культури, означене видання стане пізнавально-цікавим і прагматично-корисним.

Надійшла до редколегії 28.06.2021